

Cambridge Kahire Geniza Koleksiyonunda Büyüsel Metinler

Azize UYGUN

Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fak.
azizeuygun@sdu.edu.tr

Öz

XIX. asrın sonlarında keşfedilerek Kahire Genizası olarak meşhur olan kitap ve vesika parçaları Yahudi ve Arapların bir arada yaşadığı asırlara ait günümüze çok sayıda malzeme sunmaktadır. Bu malzemeler arasında, eskiden beri toplumsal hayatın neredeyse vazgeçilmez bir parçasıymış gibi varlığını sürdüren büyü üzerine hazırlanmış metinler de bulunmaktadır.

Yıpranmış durumdaki metinler büyüsel uygulamaların yapılış usulleri, dili, kullanılan malzemelerle ilgili bilgi vermekte ve o dönemin büyüye bakışını da yansıtmaktadır. Bu çalışma ile Kahire Geniza koleksiyonundaki büyüsel metinlerin büyüyle ilgili araştırmalardaki önemine dikkat çekilmek ve bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmacıları bu metinler hakkında haberdar etmek ve bu metinlerin araştırılmasına ve analizine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmada dünyanın birçok yerine dağılmış olan Geniza Yazmalarının Cambridge Üniversitesi online sistemde yayınlananları ile bunların dışında henüz online olarak yayımlanmamış fakat üzerinde çalışıldığı için kitaplarda yer alan büyüsel metinler dikkate alınmış ve gerekli görüldüğü takdirde örneklerle konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kahire, Geniza, Büyü, Formül, Elyazmalar

Magical Texts from the Cambridge Cairo Genizah Collection

Abstract

The fragments of books and documents in the Cairo Geniza, is well known, discovered at the ends of the twentieth century offers a multitude of materials for centuries that Jews and Arabs lived together. There are also prepared texts about magic which has existed as if it almost were an indispensable part of social life between such materials.

Texts in a deteriorated condition reflect the magical view of that period and giving information about the materials used and construction procedures of magical practices and language. With this paper is intended pointing to the importance in the magical research of these manuscripts and to inform about these texts the researchers who want to do research in this field and to contribute analyse and investigate of these texts. Cairo Geniza manuscripts are distributed to many of the world. The magical texts published by Cambridge University in the online system and besides these, the magical texts in the books prepared about these which are yet to be published online were taken into account and in case it deemed necessary the issues explained the with examples.

Keywords: Cairo, Genizah, Magic, Formula, Manuscript

Giriş

Bilim adamları ve tarihçilere kıymetli bir arşiv sunan bu koleksiyon keşfedilen belki de en zengin koleksiyondur. Kahire Genizası metinleri arasında çok farklı türlerde ve alanlarda yazılmış belgelere rastlanmaktadır.

İbranice bir kelime olan geniza (גניזה), “gizlemek” ve “dikkatli bir şekilde korumak” gibi anlamlara gelen “ganaz”¹ kelimesinden türetilmiştir. Bu kelimenin Arapça gömme ile ilgili bir kelime olan “janaza” kelimesinden türetildiği de söylenir.² Kullanımdan çekilmiş kutsal ve kutsalla bağlantısı kurulan kitapların, el yazmalarının zarar görmesiyle bunların konulması için sinagoglarda ayrılan oda/depo için kullanılan bir kelimedir.³

Yahudi hukukuna/halakah göre Tanrı'nın/Yahve ismini içeren metinlerin hiçbir parçası, Tora'nın sözlerinin yer aldığı herhangi bir belge veya Yahudiler için kutsal olan *tallit*, *teflin*, *mezuz*a gibi objeler zarar görmüş olsa bile imha edilemez, çöpe atılamaz ancak bu odalara yerleştirilirler; buralar dolduğu zaman düzenli aralıklarla dini törenler eşliğinde bir Yahudi mezarlığına gömülürler.⁴ Yahudi mezarlığında bir rabbinin mezarına yakın olacak şekilde bir mezarın geniza olarak ayrılması, buraya “Pasul” yani kullanılmayacak hale gelmiş Sefer Tora parşömenlerinin gömülmesi oldukça normaldir.⁵ Bu şekilde yazılı dokümanların yakılarak yok edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir; çünkü bunların yakılarak yok edilmesi yasaklanmıştır.⁶

Zamanla kutsal kitaplara ve kutsal objelere tanınan bu saygı, Tanrı'nın isminin bulunduğu sayısız kutlamaların, mektupların, duaların, methiyelerin dışında⁷ soru-cevap şeklindeki responsa literatürüne, şiirlere, felsefeye, tıbbi reçetelere, ticari ve özel mektuplara, sözleşmelere ve onların kopyalarına, çok daha erken dönemlerden yazılara da gösterilmeye başlanmıştır.⁸ Ayrıca iş hesapları, sıradan isteklerin bulunduğu çeşitli türlerde envanterler, evlilik sözleşmeleri ve çeyiz listeleri, vasiyetnameler, bir kölenin azad edilmesi ile

¹ Sara Karesh&Mitchell M. Hurvitz, “Genizah”, *Encyclopedia of Judaism*, (United States of America: Infobase Publishing, 2006), s.170.

² S.D. Goitein, “The Documents of the Cairo Geniza as a Source for Mediterranean Social History”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol.80, No.2 (Apr.-Jun., 1960), s.91.

³ R.J. Werblowsky&Geoffrey Wigoder, *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*, (New York: Oxford University Press, Oxford 1997), s.268.

⁴ B., Megillah, 26b; Efraim Lev&Zohar Amar, *Practical Materia Medica of the Medieval Eastern Mediterranean According to the Cairo Genizah*, Brill, Leiden-Boston, 2008, s.3; Moşe Farsi, *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, Devarim*, (İstanbul: Gözlem Basın Gazetecilik Basın ve Yayın, 2009), s.1006; Moşe Farsi, *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, Bamidbar*, (İstanbul: Gözlem Basın Gazetecilik Basın ve Yayın, 2007), s.799.

⁵ *Yahudilikte Kavram ve Değerler, Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler*, (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1996), s.261.

⁶ B., Shabbat, 16/1.

⁷ Josef W. Meri, “Genizah”, *Medieval Islamic Civilization, an Encyclopedia*, (Volume I, A-K Index, Routledge, New York-London 2006), s.282.

⁸ Lev& Amar, *The Medieval Eastern Mediterranean According to the Cairo Genizah*, s.22-42; Adina Hoffman&Peter Cole, *Sacred Trash, The Lost and Found World of the Cairo Geniza*, Nextbook, Schocken, Newyork, 2011, s.32.

ilgili metin, hasta bir insanın durumunu tasvir eden bir mektup ve çeşitli büyüsel metinler gibi pek çok kutsal dışı olan hatta İslami kitaplardan parçalar ve Kur'an sayfaları da bu saygıdan nasiplenmiştir. Geniza'da depolanan belgelerin en kutsalından en sıradan reçeteler ve isteklerin bulunduğu dokümanlara kadar bunların gömülme hazırlıkları detaylı bir şekilde anlatılmış ve bu parçalara insan bedenine gösterildiği gibi saygı gösterilerek benzer ritüeller uygulanmıştır.⁹

Geniza metinleri arasında özellikle çoğu Yahudi tüccarlara ait yüzlerce ticaret mektubu, ticari hesapların bulunduğu dokümanlar, mahkeme kararları, endüstri, üretim süreci, bölgesel ve yerel pazar şartları ve fiyatları gibi çoğu ticari konular hakkında metinler bulunmakta ve bunlar detaylı bilgiler sağlamaktadır.¹⁰ Şimdiye kadar Kahire Geniza'sında bulunan en eski parça, IX. yüzyıldan kalma bir ketuba/evlilik sözleşmesidir.¹¹

Kahire Geniza'sının büyük bir bölümü Kahire'de yer alan Ben Ezra Sinagogundaki özel odada bulunmuş, diğer kalan kısmı ise Eski Kahire'deki (Fustat) Basatin mezarlığından çıkarılmıştır.¹² Burada malzemeler XIX. yüzyılın sonuna kadar Mısır'ın parşömenlerin ve kâğıtların korunmasına olanak tanıyan havasının da etkisiyle korunaklı bir şekilde kalmıştır.¹³ Geniza'da bulunan parçaların sayısı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte bu sayının 200.000¹⁴-250.000'den fazla olduğu söylenir¹⁵ ve bunların 100.000-150.000 civarındaki parçası Cambridge Üniversitesi Kütüphanesine, Aralık 1896'da Mısır'dan getirilmiştir.¹⁶ Cambridge Üniversitesi ise kendi web sitesi üzerinden koleksiyonda 193.000 parça bulunduğunu açıklamaktadır.¹⁷ Bu hazinenin 100.000 kadarı veya daha fazlasının Dünyanın çeşitli yerlerindeki

⁹ Nuh Arslantaş, *İslam Toplumunda Yahudiler*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008), s.59; Mark R. Cohen, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, Princeton University Press, United States of America, 2005, s.5; Goitein, "The Documents of the Cairo Geniza", s.93.

¹⁰ Cohen, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, s.4; Arnold E. Franklin, *Jewish Descendants of King David in the Medieval Islamic East*, s.11; Kahire Geniza metinleri ticari konular üzerine detaylı bilgi için Bkz. S.D. Goitein, "The Cairo Geniza as a Source for the History of Muslim Civilisation", *Studia Islamica*, No.3 (1955), s.81-82.

¹¹ Karesh & Hurvitz, "Genizah", *Encyclopedia of Judaism*, s.171.

¹² Cohen, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, s.4; Goitein, "The Cairo Geniza as a Source for the History of Muslim Civilisation", s.75.

¹³ Paul Johnson, *Yahudi Tarihi*, Çev: Filiz Orman, (İstanbul: Pozitif Yayınları, (ty)), s.232; Arslantaş, *İslam Toplumunda Yahudiler*, s.58.

¹⁴ Gideon Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, (UK: Cambridge University Press, 2008), s.215; Werblowsky & Wigoder, *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*, s.269

¹⁵ Arnold E. Franklin, *Jewish Descendants of King David in the Medieval Islamic East*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013), s.11; Ali Küçükler & Hüseyin İçen, *The Studies on the Hebrew Language/İbrani Dili Üzerine Araştırmalar*, (UK: Cambridge Scholars Publishing, 2014), s.83-84.

¹⁶ Alexander Marx, "The Importance of the Geniza for Jewish History", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, (Vol.16, 1946-1947), s.183; Johnson, *Yahudi Tarihi*, s.232.

¹⁷ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/collections/genizah#2>. 10.02.2016.

akademik merkezlere taşınmasıyla¹⁸ Geniza'nın küçüklü büyüklü birçok koleksiyonu çeşitli kütüphanelere dağılmıştır. Mısır'da kalanlar ise sadece 1980 yılında üç bölgeden Mısır Eski Eserler Departmanı tarafından gün yüzüne çıkarılanlardır.¹⁹

Daha çok Fâtımîler ve Eyyûbîler dönemi için bir kaynak olan Kahire Genizası yalnızca X-XIII yüzyıl Kahire Orta Çağ Yahudi toplumunu değil, aynı zamanda geç antik dönem Akdeniz büyüsunün tarihini aydınlatmak için de önemli bir yere sahiptir.²⁰ Henüz büyük çoğunluğu yayımlanmamış olan²¹ Kahire Geniza metinlerinin belli bir kısmını büyüsel metinler oluşturur fakat kehanet ve büyüsel türdeki metinler ihmalkârlık yüzünden son yıllara kadar²² bekletilmiş ve hala da hak ettikleri ilgiyi tam olarak görememiştir. Cambridge Üniversitesinde yüz yılı aşkın zamandır bulunan Geniza belgelerinden sadece 12.000 adet elyazması online sisteme aktarılabilmiş ve erişime açılmıştır. Büyüsel metinlerin sayısı ise 90-100 kadardır.²³

Kahire Geniza metinleri olarak genel anlamda bilgi veren gerek yurtdışı gerekse yurtiçinde konuyu farklı yönleriyle inceleyen kitap ve makale çalışmalarının bulunmasına rağmen, Kahire Geniza koleksiyonunda yer alan büyüsel metinler üzerine az bir çalışma bulunmakta; ülkemizde ise henüz bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar ise konuyu farklı açılardan ele almaktadırlar. Bu çalışmada Kahire Geniza metinlerinde yer alan büyüsel metinler Cambridge Üniversitesi online sistemde yayınlanan fragmanlardan ve büyüsel fragmanların yer aldığı kitaplardan hareketle zaman zaman örnek formüller verilerek incelenmeye çalışılacaktır.

1. Kahire Genizası Büyüsel Metinleri

Kahire Geniza'sındaki büyüsel metinlerin çeşitliliği geç antik ve Orta Çağ Yahudi büyüsu araştırmacılarının ilgisini ancak 1980 ve 1990'lı yıllardan itibaren²⁴ yani Geniza'nın ortaya çıkışından tam yüzyıl sonra üzerine çekebilmiştir.²⁵ Bu tarihlerden sonra Yahudi büyüsu araştırmacıları Geniza metinlerini ilk kez sistematik olarak araştırmaya başlamış fakat araştırmalara

¹⁸ Johnson, *Yahudi Tarihi*, s.232.

¹⁹ Meri, "Genizah", *Medieval Islamic Civilization*, Vol.I, s.282.

²⁰ Michael D. Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric: Formal Patterns in Medieval Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah", *The Harvard Theological Review*, (Vol.83, No.2, Apr., 1990), s.164.

²¹ Goitein, *A Mediterranean Society The Jewish Communities of the World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Volume II, The Community, University of California Press, 1999, s.14, https://books.google.com.tr/books?id=QH3BHQuLNpsC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

²² Hoffman& Cole, *Sacred Trash, The Lost and Found World of the Cairo Geniza*, s.432; Owen Davies, *Grimoires a History of Magic Books*, (New York: Oxford University Press, Inc., 2009), s.30.

²³ Marx, "The Importance of the Geniza for Jewish History", s.185.

²⁴ Shaul Shaked, *Officina Magica, Essays on the Practise of Magic in Antiquity*, (Brill, Leiden-Boston 2005), s.213.

²⁵ Gideon Bohak, "Reconstructing Jewish Macigal Recipe Books from the Cairo Genizah", *Ginzei Qedem*, 2005, s.213; Shaked, *Officina Magica*, s.214.

rağmen Geniza büyüsel metnlerinin küçük bir parçası yayınlanabilmiştir.²⁶ Yahudi büyüüsü üzerine gecikmeli olarak başlayan çalışmalar Geniza dokümanlarının tamamen kataloglanması ve genel içeriklerinin yer aldığı bir listenin hazırlanmasını engellemiştir. Bu alanların ihmalinin bir diğer sebebi ise fragmanların kıtlığı değil, geniza metinleri üzerine çalışan bilim adamlarının büyüsel metinleri küçümsemeleridir.²⁷

Bu fragmanlar, nadiren metinlerin amacını açıklayan bir başlığa yer vermekte ve yazarı hakkında hemen hemen hiçbir bilgi bulunmadığı için fragmanın doğası hakkında bilgi ancak içeriğinden elde edilebilmektedir;²⁸ fakat bu hiç de kolay değildir. Bazen onları yazan kimse, el yazısının diğer bir Geniza fragmanıya kıyaslanması sonucu tanınabilir.²⁹ Bazen de büyüsel metinlerin içeriğinde anahtar kelimelerle birlikte kişisel terimlere, yer isimlerine ve daha önceki kaynaklardan alıntılara yer verildiği için bu bilgilerden tahmin edilebilir. Veya aynı el evlilik sözleşmeleri, iş dokümanları, mektupları ve daha başka belgeleri de üretmiş olabilir.³⁰ Bazı metinlerde ise motiflerin, temaların, yazılı numuneler olan bu antik kaynakların izinin sürülebileceği özel pasajlar bulunur.³¹ Bu büyüsel metinler bazen iyi kalitede parşömenleri kullanan profesyonel yazıcılar tarafından üretilen neredeyse lüks versiyonda kağıt parçalarına yazılırken,³² bazen de özel olmayan kağıtlara özel olmayan kişiler tarafından sadece karalanmışlardır. Kağıdın pahalı olmasından dolayı kağıtta kalan boş yerler çeşitli şekillerde değerlendirilmiştir. Bu da metinlerin okunmasını zorlaştıran etkenlerden biridir.³³ Amuletler* ise genellikle özel amaçlar için onları görevlendiren müşteriler adına profesyonel kimseler tarafından yazılmıştır. Yazılan amulettten sorumlu olan kişiler büyücü, katip veya Rabbinik alimler olabilir fakat onların gerçek kimliği de tartışma konusudur.³⁴ Yazan kimselerin yanında müşterilerin statüleri ve kimlikleri

²⁶ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.215.

²⁷ Mark R. Cohen, Goitein, *Magic and the Geniza*, *Jewish Studies Quarterly*, Vol.13, No.4 (2006), s.294.

²⁸ Goitein, *A Mediterranean Society The Jewish Communities of the World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, s.92.

²⁹ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.217.

³⁰ B.M. Outwaite&S.B. Bhayro, "From a Sacred Source: Geniza Studies in Honour of Professor Stefan C. Reif", *Brill*, (Volume I, Cambridge Genizah Studies Series, Leiden, The Netherlands, 2011), s.59-62.

³¹ Lawrence H. Schiffman&Michael D. Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah Selected Texts from Tylor-Schechter Box K1*, (Vol.1, Sheffield Academic Press, 1992), s.22.

³² Goitein, "The Documents of the Cairo Geniza", s.92.

³³ Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.62-70; Goitein, "The Documents of the Cairo Geniza", s.92.

* Kötülükleri uzaklaştırdığına, uğur getirdiğine, hastalıkları iyileştirdiğine ve özel güçlere sahip olduğuna inanılan, doğal ya da insan eliyle yapılmış bir tür nazarlık, uğurluk ya da muska türlerinin İngilizce karşılığı olup Türkçede bu kelimeyi tam anlamıyla ifade edebilecek bir kelime bulunmamaktadır. (Detaylı bilgi için bkz. Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Angels*, (Newyork, United States: 2nd Ed, Infabase Publishing, 2004), s.242).

³⁴ Ortal-Paz Saar, "Success, Protection and Grace: Three Fragments of a Personalized Magical Handbook", *Ginzei Qedem*, 3 (2007), s.102.

hakkında da çok az bilgi bulunmaktadır. Müşterilerin her ne kadar isimlerinin TS K1.6 ve TS K1.168'de Arapça ve İbranice verilmesi gibi, amuletlere sık sık dahil edilse de yine de büyü yapanlar hakkında bir boşluk, eksiklik vardır.³⁵

Geniza büyüsel fragmanlarındaki formüller sadece birkaç sayfa olup; her bir reçete genellikle "onun için", "aşk için", "birini öldürmek için" gibi amacını açıklayan bir başlık yazılarak oluşturulmuş ve bunların kaynaklarıyla ilgili ne gerçek ne de hayali hiçbir bilgi sunulmamıştır. Bazen benzer amaçtaki reçetelerin konu konu, bazen de rastgele düzeninin yapıldığı görülür.³⁶

Geniza büyüsel metinleri arasında şekilsiz, bireysel reçetelerin toplandığı, basılmış kitap ve kitap sayfası parçaları, reçete kitapları türünde dokümanlar bulunmakta,³⁷ en geniş kısmını ise "serbest şekilde" hazırlanan büyüsel reçete koleksiyonları oluşturmaktadır. Bunların tek bir kopyaları bulunup kendi kullanımları için bireysel pratikçiler/büyücüler tarafından hazırlanmışlardır.³⁸ 1966'da Margalioth tarafından bir geç dönem Yahudi antik büyü kitabı olup Kahire Genizası ve diğer yerlerdeki fragmanların biraya getirilmesiyle oluşturulan Geniza büyüsel metinlerinin incelemesi olan *Sefer ha-Razim*'in yayını Yahudi büyü üzerine araştırmanın seyrini değiştirmiştir.³⁹ Bunun sonucunda 1980'lerin ortasında Shaul Shaked tarafından büyüyle ilişkili Geniza fragmanlarının ilk listesi hazırlanmaya başlanmıştır.⁴⁰ Muhtemelen M.S. IV. yüzyıl kaynaklı olan kitap büyü ve melek bilimi üzerine yazılmış bir antik Yahudi çalışmasıdır.⁴¹ Bu kitap Yahudi büyü ve mistisizmi üzerine yapılan modern araştırmalar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Geç antik dönem ve erken Orta Çağlardaki Yahudi kültürel dünyasını daha iyi anlamaya yardımcı olmuş ve büyük takdir toplamıştır. Bu çalışma Talmud dönemi boyunca Yahudi büyüünün orijinal dokümanıdır.⁴² Bir inanca göre *Sefer ha Razim* Lameh'in oğlu Nuh'a melek Raziel tarafından Nuh'un tufanın başlamasıyla gemiye girdiği yılda verilen gizemli kitaplardan biridir. Günümüzde bu kitabın o dönemde var olan metninin hiçbir kopyası mevcut değildir. Yaşayan kısım, Judeo-Arabic -İbrani alfabesiyle yazılmış Arapça, Yahudi Arapçası- dilinde yazılmış olan kitabın çeşitli kısımlarından birkaç düzine Geniza fragmanıdır.⁴³ Orta Çağ Yahudi büyüünün klasik çalışmalarının çoğu öncelikle büyüsel el kitapları olan *Sefer ha-Razim* ve *Sefer Raziel* üzerine temellenir.⁴⁴

³⁵ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.49.

³⁶ Bohak, "Reconstructing Jewish Magic Recipe Books from the Cairo Geniza", s.17.

³⁷ Cohen, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, s.4; Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.69.

³⁸ Bohak, "Reconstructing Jewish Magic Recipe Books from the Cairo Geniza", s.12.

³⁹ Peter Schafer&Hans G. Kippenberg, *Envisioning Magic, A Princeton Seminar and Symposium*, (Vol.75, Brill, Leiden-New York-Köln 1997), s.45.

⁴⁰ Cohen, Goitein, *Magic and the Geniza*, s.297.

⁴¹ Werblowsky& Wigoder, *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion*, s.616.

⁴² Shaked, *Officina Magica*, s.214.

⁴³ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.170.

⁴⁴ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.165.

1.1. Büyüsel Metinlerin Sayısı

Gideon Bohak çalışmalarının sonucunda Cambridge Üniversitesi Kütüphanesindeki fragmanlardan 1.700-1.800 kadarının büyü, astroloji, kehanet ve simya ile ilgili olduğunu söyler. Başka bir listede ise büyüsel metinlerin reçete kitapları toplam 535 adet, tek reçeteler 57, tıbbi büyüsel reçeteler 21 adet, amuletlerden 145 adet, melekler alfabetesinin kullanıldığı İbranice 2 fragman ve 25 adet de büyüsel dualar bulunmakta ve büyü ile ilgili toplamda 1026; diğer taraftan astroloji ile ilgili 349, kehanetle 247 ve simya ile 68 adet fragmanla birlikte büyüsel metinler genel bir toplamla 1690 adet olarak verilmektedir.⁴⁵ Ayrıca Kahire Geniza metinlerinde astrologlar tarafından horoskopların (yıldız haritası) kullanıldığından, almanaklara* bakıldığından bahsedilir. Bu bilgi Kahire Yahudi toplumunda astrolojinin de etkili olduğunu göstermektedir.⁴⁶ Kahire Genizasından oluşan Tylor-Schechter koleksiyonundaki büyüsel metinler özellikle üç ana koleksiyonda toplanır. Bunlar "TS K1", "KS NS 322" ve "TS AS 142-143"tür.⁴⁷

Genizadan gelen en eski büyüsel fragman X. yüzyıldan⁴⁸ veya XI. yüzyıl Güney İtalyasından kalmadır. Güney İtalyadaki metnin el yazısı net bir şekilde yazılmış, altı varaklı iyi durumdaki bir parşömdir.⁴⁹ Hiçbir tarih belirtilmemiş olan fragmanlar ise paleograf ve geniza uzmanları tarafından tarihlenmekte ve bu metinlerin tarihi genellikle IX-XIX. yüzyıl arası olarak belirtilmektedir.⁵⁰ Metinlerde büyü ve din arasındaki sınırlar belirsizdir.⁵¹ Fragmanları ayırmada en problemli kısımlar tıbbi büyüsel metinler, büyüsel dualar, meleklerle yalvarmalar ve Kabalisttik büyüsel metinlerdir.⁵²

1.2. Büyüsel Metinlerin Dili

Belgeler genellikle iki yönüne iki farklı elin yazması (T-S M1.160) şeklinde oluşturulup çoğunlukla İbranice, Aramice, Judeo-Arabice, Farsça, İspanyolca,

⁴⁵ Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.66-75; Kahire Geniza'ındaki toplam doküman sayısı hakkında detaylı bilgi için Bkz. Goitein, "The Cairo Geniza as a Source for the History of Muslim Civilisation", s.75-77.

* Astronomic ve astrolojik bilgilerin yer aldığı, takvime göre ayarlanan yıllık zaman çizelgeleri.

⁴⁶ Detaylı bilgi için Bkz. Bernard R. Goldstein&David Pingree, "Horoscopes from the Cairo Geniza", *Journal of Near Eastern Studies*, (Vol. 36, No.2, Apr., 1977) pp. 113-144; Richard J. H. Gottheil, "A Fragment on Astrology from the Geniza", *Journal of the American Oriental Society*, (Vol. 47, 1927), pp. 302-310.

⁴⁷ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.21. (Makalemizde Cambridge Üniversitesinin web sitesinde de yer alan Tylor-Schechter koleksiyonundaki bu tasnifleme sistemi kullanılacaktır).

⁴⁸ Gideon Bohak&Yuval Hariri&Shaul Shaked, "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", (Vol.15, Brill, 2011, s.303.

⁴⁹ Shaked, *Officina Magica*, s.223.

⁵⁰ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.217.

⁵¹ Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.61. Genel olarak erken dönem Yahudiliğinde din algısı büyü ile içiçeydi. (Detaylı bilgi için bkz. Eldar Hasanoğlu, "Tanah'da Din Algısının Büyü ve Gizemle Kesişmesi Üzerine" isimli makalesinde bu konuyu ele almaktadır).

⁵² Lev& Amar, *The Medieval Eastern Mediterranean According to the Cairo Geniza*, s.309,426.

Yunanca, Arapça, Kıptice olarak yazılmıştır.⁵³ Metinlerden anlaşıldığına göre basit bir şekilde karalanılanlar dışında bu amuletlerin yazarları yazılı geleneği, Midraş ve klasik Yahudi teolojisini onların büyüsel dindarlık kavramıyla birleştiren,⁵⁴ kutsal yazılardan alıntılar yapan dindar Yahudilerdir. Bu kimselerin eğitim düzeyleri, toplumsal sınıfları ve dil bilgileri yönünden geniş bir çeşitliliğe sahip oldukları görülür.⁵⁵ Büyüsel metinlerin yazıldığı diller ise farklı türlerde olup bir metin çoğunlukla bir dilden daha fazlasını barındırmaktadır. Genellikle tercih edilen dil Judeo-Arabîc'tir. Bir kural olarak amuletler özel olarak kullanıcı için ya da ismi geçiyorsa metinde ismi geçen kişi için ve cinsiyete göre farklı şekillerde hazırlanmıştır.⁵⁶ Sıklıkla yazılan reçetenin başlığı ve ritüel talimatları Judeo-Arabîc ile fakat ezberlenmesi istenilen büyüsel metinler veya büyüsel pratiklerin kendisi İbranice ve Aramice yazılmıştır.⁵⁷ Amuletlerin yarısından fazlasının yazımında İbranice tercih edilmiştir. Bunun yanında İbranice'nin, Aramice'nin ve Judeo-Arabîc'in farklı karışımlarından yazılmış metinler de bulunmaktadır. Geniza'dan gelen Aramice metinler genellikle İbranice olarak yazılan metinlerden daha eskidir.⁵⁸ Judeo-Arabîc büyü, astroloji, kehanet ve simya ile ilgili metinlerde kullanılan en yaygın dildir. Bu metinlerin bazıları çoğu eski metinlerin veya daha eski Aramice metin veya metin tiplerinin uyarlanması veya çevirisi şeklindedir.⁵⁹

1.3. Büyüsel Metinlerin Malzemeleri

Kahire Genizasında bulunan bu metinlerin yazıldığı malzemelerde de dilde olduğu gibi çeşitlilikler görülür. Geç antik dönem metinlerinin metal amuletler üzerine kabaca kazınan veya bombeli pişmiş kil büyü kâselerinin içine yazılanların aksine Kahire Geniza metinleri daha doğal yazı malzemeleriyle yazılmıştır. Daha çok büyüsel metinlerin kâğıt -genellikle de tek yaprak olarak- parşömen, metal veya giyilmiş elbiseler üzerine yazıldığı görülür.⁶⁰ Yazılan bu metinlerle oluşturulan amuletler genellikle faydası dokunması için rulo yapılarak kişinin üzerinde taşınması veya bir yerlere sokulması şeklinde kullanılmışlardır.⁶¹ Formülleri hazırlarken kullanılması tavsiye edilen malzemeler arasında ise balmumundan yapılan bir mumun yanı sıra bir cesetten alınan parmak kemiği, idamda kullanılmış bir ip benzeri ürpertici malzemeler bulunabilmektedir. Bunların dışında fragmanlarda

⁵³ Cohen, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, s.5; Küçükler& İçen, *The Studies on the Hebrew Language*, s.84.

⁵⁴ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.23.

⁵⁵ Swartz, *Scribal Magic and Rhetoric*, s.171.

⁵⁶ Saar, "Success, Protection and Grace", s.102-103.

⁵⁷ Saar, "Success, Protection and Grace", s.103.

⁵⁸ Shaked, *Officina Magica*, s.219.

⁵⁹ Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.62-64.

⁶⁰ Shaked, *Officina Magica*, s.176; Saar, "Success, Protection and Grace", s.131; Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.33.

⁶¹ Saar, "Success, Protection and Grace", s.131.

formüllerin geyik derisine yazılarak üzerinde taşınması⁶² veya derinin bir çeşidine yazılması, aşk formülünün bir çömleğe yazılarak gömülmesi,⁶³ formülün yumurtanın üzerine yazılması⁶⁴ şeklindeki örneklere de rastlanır. Bu formüllerin hazırlanması sırasında yapılması gereken bir işlem de tütsü yakmaktır. MS TS K1. 143'teki bir örnekte günlük sunulan bir tütsünün dışı bir öküzün ödü, sarımsak, üzüm, sedir ağacının çiçekleriyle oluşturulması ve formül hazırlanırken bu tütsünün kullanılması tavsiye edilir. Geniza metinlerinde çoğunlukla aromatik bitkiler kullanılmakla birlikte tütsüler ölü hayvan kanı ve organlarıyla karıştırılarak da yapılır.⁶⁵

Malzemeler kadar büyüsel formüllerin yapılma zamanı da önemli olduğu için uygun zamanın seçimine dikkat edilmiştir. Judeo-Arabic ve İbranice ile yazılmış olan T-S K1.9'da⁶⁶ bir cini çıkarmak, yolun soygunculara karşı güvenliğini sağlamak için verilen formülün dışında, her bir gezegenin ve ayın emrindeki melekler ve her bir meleğin gezegenlerine ve sembollerine yer verilir. Açık kahverengi mürekkeple yazılan metinde parolalar, detaylı semboller, karakterler, büyüsel kareler ve bazı büyü kelimelerinin üst tarafında çizgiler yer alır. Bu tür parçaların bazıları bize yılın haftalarının her günüyle eşleşen çeşitli gezegen ve yıldızları verir. Hangi gezegenin hangi günü ve saati yönettiğine ve bu anların hangi iş için uygun olduğuna dair bilgiler sunularak iyi ve kötü saatler tespit edilmiş olur.

Başka bir metin ise bir kimsenin doğum zamanının o kişinin geleceğini etkileyip etkilemeyeceğiyle ilgilidir. Kişinin doğum zamanı yıldızlara, günlere, saatlere dayanarak anlatılır ve bu durumun kişinin karakterini ve yapısını değiştireceği söylenir.⁶⁷ Geniza metinleri simya, astroloji gibi okült bilgiler ve kehanetin daha özel formları, geomancy/remil, fizyonomi, seğirme, yıldırım kehaneti, rüya yorumu vb. alanlarla da ilgili metinler, belgeler sunar.⁶⁸

Bu formüllerin her biri onu kullanan müşteriye hizmet etmektedir. Büyücüler ve onların müşterileri amuletleri ve büyüsel metinlerdeki bu materyalleri⁶⁹ bazen metindeki isim silinerek yeni ismin yazılması şeklinde tekrar tekrar

⁶² Saar, "Success, Protection and Grace", s.103; Bohak&Hariri&Shaked, "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", s.305-307.

⁶³Michael D. Swartz, "Ritual Procedures in Magical Texts from the Cairo Genizah", *Jewish Studies Quarterly*, (Vol. 13, No.4 2006), s.310.

⁶⁴ Saar, "Success, Protection and Grace", s.103; Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah*, s.33.

⁶⁵ Shaked, *Officina Magica*, s.241.

⁶⁶ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00009/1>, 10.02.2016.

⁶⁷ J. C. Greenfield&M. Sokoloff, "Astrological and Related Omen Texts in Jewish Palestinian Aramaic", The University of Chicago Press, *Journal of Near Eastern Studies*, (Vol.48, No.3 Jul., 1989), s.211; Nuh Arslantaş, *İslam Dünyasında İktisadi ve İlmi Hayatta Yahudiler, Abbasi ve Fatimiler Dönemi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAY, 2009), s.337.

⁶⁸ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.217.

⁶⁹ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah*, s.50.

kullanarak paylaşmışlardır. Bir örnek olarak verilebilecek El'azar b. Maliha'ya çekicilik ve zarafet katmak, onun bütün düşmanlarını susturmak için Aramice ve İbranice olarak hazırlanmış olan T-S K1.163 fragmanında, amuletin orijinal sahibinin ismi 10 farklı yerde silinerek onun yerine yeni bir isim eklenmiştir.

2. Kahire Genizası Büyüsel Metinlerinin Amaç ve Prosedür Talimatlarına Örnekler

Kahire Genizası büyüsel metinleri mitoloji, inançlar, meleksi ve cin türü varlıklar üzerine ve büyüsel ritüellerin sözselle yönüne, özellikle dua/yalvarmaların edebi şekilleri ve yapısı, büyüsel isimlerin derlemesi şeklindeki alanlara odaklanmıştır.

2.1. Büyüsel Metinlerin Hazırlanma Amaçları

Çeşitli diller ve malzemelerle hazırlanmış olan Kahire Geniza büyüsel metinlerinin hazırlanma amaçları da farklılık gösterir. Büyüsel metinler daha çok dönemin insanların günlük ihtiyaçlarına göre oluşturulmuştur. Bu büyüsel uygulamalar çekirgeleri evden kovmadan, cinleri bedenden çıkarmaya, bir çalışmanın desteklenmesinden, hapisneden bir kimsenin serbest bırakılmasına, bir aşkı alevlendirmeden bir rakibin felaketine, hemoroidin tedavisinden Torah'ın okunmasına kadar her şeyde zorunlu hale gelmiştir. Bu metinlerden bazıları ise tamamen kötülük yapmak amacıyla hazırlanmış kara büyü şeklindedir.⁷⁰ Büyüsel reçetelerin yanında sayısız amuletler de yer alır.

Geniza fragmanlarında yer alan formüllerin, amaçlarına göre bir veya birden daha fazla amaç için oluşturulmuş oldukları dikkati çeker. Bunun nedeni ise muhtemelen bir formülün bir veya birçok konuda faydalı olabileceğine inanılmasıdır. Bunlardan biri olan T-S K1.32⁷¹ fragmanındaki reçete aşk ve nefret, bir kadının hamile kalıp kalmayacağını anlamak, görünmezlik, yoldaki tehlikeleri kaldırmak, kristal bir kürede geleceği keşfetmek ve bir kimseye sözünü dinletmek için gibi birçok amaçla hazırlanmıştır. Reçete iki farklı mürekkeple, İbranice ve Aramice olarak yazılmıştır. Bunların dışında sağlık ve uyku için T-S K1.91,⁷² karı-koca arasında barış yapmak, akrep sokmasından korunmak T-S K1.134,⁷³ baş ağrısı ve bir kimseyi itaati altına almak T-S K1.49⁷⁴ gibi amaçlarla oluşturulmuş bu örnekler bir kaç amaç için tek bir reçete sunmaktadır; hatta bazı durumlarda tek bir amaç için birkaç reçete de oluşturulmuştur. T-S K1.126⁷⁵ ise yılan sokmasını tedavi etmek için

⁷⁰ R. Y. Ebied & M.J.L. Young, "A Fragment of a Magic Alphabet from the Cairo Genizah", *Franz Steiner Verlag, Sudhoffs Archiv*, Bd.58, H.4 (1974 4. Quartal), s. 404; Saar, s.102.

⁷¹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00032/1>, 10.02.2016.

⁷² <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00091/1>, 10.02.2016.

⁷³ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00134/1>, 10.02.2016.

⁷⁴ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00049/1>, 10.02.2016.

⁷⁵ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00126/1>, 10.02.2016.

tek bir amaçla hazırlanan bir reçetedir. Belli amaçlar için dizayn edilen bu reçetelerde bir farenin evden kovulması⁷⁶ gibi amaçlar da vardır.

Bunların dışında daha farklı amaçlarla hazırlanmış çeşitli büyüsel reçeteler de bulunmaktadır. T-S K1.142⁷⁷ fragmanı Judeo-Arabice, Aramice, Arapça dillerinde yazılmış olup bir dükkâna zarar vermek, bir kimseyi yok etmek, bir kadınla bir erkeği ayırmak gibi amaçlarla oluşturulmuştur. T-S K1.477⁷⁸ ise unutkanlık için ve bir kimsenin düşmanını öldürmek amacıyla İbranice olarak hazırlanmıştır. T-S K1.877⁷⁹ ise iktidarsızlığa karşı büyüsel ve tıbbi bir reçetedir.

Amulet olarak kullanmak,⁸⁰ yırtıcı hayvanlara karşı korunmak T-S K1.113,⁸¹ gerçekçi veya hayali bazı hedefler için, birkaç zengin veya seçkin kadının kalbini kazanmak, atların hızlanmasını sağlayarak yarışı kazanmalarını sağlamak ve zirai, zanaat ve ticari faaliyetlerin çeşitli yönleri için hazırlanmış reçeteler de bulunmaktadır.⁸² Basit ve değersiz bir taşı altına veya gümüşe çevirme, zengin olma, define bulma T-S K1.3⁸³ gibi amaçların yanında beddua, itaat ettirme, kehanetvari rüya istekleri, Torah'ı hafızada tutma gibi çeşitli amaçlarla meleklerle yalvarma,⁸⁴ bir düşmana baskı yapma veya zarar verme, işte başarı sağlama, iyilik ve lütuf, toplumsal kabul ve meşhurluk için⁸⁵ hazırlanmış egzotik ve yaygın talimatlarla da karşılaşılır.

Gizli bir defineyi bulmak amacıyla hazırlanmış bir Geniza büyü metninde karşımıza defineye ulaşmak için bir horozun kullanılmasının tavsiye edildiği formül çıkar. Bir horoz alınarak belli ritüeller gerçekleştirilir ve horoz serbest bırakılır; horozun gagaladığı yerde defineinin olacağına inanılır. Horozun kanadına asılması için yazılması istenen metin ise,

MYK'L GBRY'L RF'L ZWRY'L HMRY'L QDWSY'L MDBNY'L
MDNY'L ve KMSY'L BRQY'L MWG'L MR'WT YH YH "S adıyla
(Amen Amen Amen Selah) şeklindedir.⁸⁶

Muhtemelen melek isimlerini içeren formülün sonunda kullanılan kalıp ifadelerin benzerleri diğer geniza metinlerinde ve hemen hemen bütün toplumlara ait büyüsel metinlerde sıklıkla görülür. Bu usul büyüsel uygulamaların genel bir özelliği olmuştur. Geniza metinlerindeki bu kalıp

⁷⁶ Saar, "Success, Protection and Grace", s.102.

⁷⁷ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00142/1>, 10.02.2016.

⁷⁸ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00047/1>, 10.02.2016.

⁷⁹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00087/1>, 10.02.2016.

⁸⁰ Saar, "Success, Protection and Grace", s.102.

⁸¹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00113/1>, 10.02.2016.

⁸² Bohak&Hariri&Shaked, "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", s.304.

⁸³ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00003/1>, 10.02.2016.

⁸⁴ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.217.

⁸⁵ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.171.

⁸⁶ Bohak&Hariri&Shaked, "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", s.305.

ifadelerden biri de *mashbia'* 'ani (ben senden istiyorum) şeklindedir.⁸⁷ Aslında çoğu büyüler, tanrının isminin telaffuz edildiği bir formülle başlar - bu formül (be-sem) terimini içerir- ve dindar bir kimse formülü genellikle *Amen, Selah* gibi ifadelerle sonlandırır. Bu ifadeler ayinsel duaları sonlandırmak için de kullanılmıştır. Bu kelimeler genellikle üç set halinde veya üçten fazla olarak *Amen, Amen, Amen, Selah, Selah, Selah* şeklinde yer alır. Büyüsel metinleri sonlandırmada kutsal metin ayetleri ve dini ibareler de kullanılır. Metinlerin içinde kutsal kitaptan alıntılara sıklıkla rastlanır. Büyüsel sözler kutsal kitap ayetleriyle çoğu zaman karıştırılır. Ayetlerin ve dini ibarelerin kullanılmasıyla yazının gücü de ortaya konmuş olmaktadır.⁸⁸ Yazının gücünü ortaya koyabilecek bir geniza metninde bir kimsenin vücudunda ateşe sebep olacağı söylenen büyüsel sözlerden bahsedilir MS. TS. K1. 117. Büyüsel el yazmalarında ilahi/mezmun metinlerine de yer verilir.⁸⁹ Bu numunelerde büyüsel isimlerle, kutsal kitap hikâyelerinden örnekler ve meleklere yalvarma gibi durumlarla büyücünün ve müşterilerin ilgisini çekmek için çalışılır.⁹⁰ Geniza büyüsel formülleri bünyesinde yalvarmalar, harf permutasyonları (yer değiştirme) büyüsel semboller veya çizgiler de barındırır.⁹¹ Yumurta üzerine yazılması istenilen TS K1.169'da ise birtakım büyüsel sözlerin ezberlenmesi istenilir. Metinler ezberlemek için verilen sayısız işaretler sunar. Ara sıra bazı ibareler ve bazı durumlarda büyüsel isimler bile seslendirilir. Üstelik büyüsel ifadelerin yazılı stildeki sözel ezberlerin içinde tekrar, kafiye, şablon formüller ve Yahudi kutsal metinleri ve litürjiden benzer ibareler bulunur. Bunların yazılı dokümanlar gibi etki etmesi için ezberlenmesi gerekir.⁹²

Yumurtayla yapılan ve talimatları verilen bir formül MS TS K1.28 ise şöyledir:

*"Bu aşk için olup denendi ve test edildi: bir yumurta al, küçük bir delik açarak içini boşalt ve yumurta boşaldığı zaman bir adamın ve bir kadının kanını içine doldur ve yumurtanın deliğini mumla tamamen kapat. Sonra adamın ve kadının ismini kanla yaz ve onu toprağa göm. Hemen onlar arasında büyük bir aşk başlayacak böylece onlar birbirinden ayrılmayacak. Bu kanıtlanmıştır"*⁹³ denilmektedir.

T-S K1.143⁹⁴ ise cinlere yalvarışın bulunduğu bir metindir ve bir kadının kocası tarafından sevilmesi, büyüleri çözmek ve kehanet, baş ağrısı ve kısır kadın için formüller sunar. T-S K1.19'da⁹⁵ kilitleri açmak, insanların gözüne büyüleri görünmek ve lütuf bulmak, karı koca arasında barış yapmak,

⁸⁷ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.27.

⁸⁸ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.173-178.

⁸⁹ Shaked, *Officina Magica*, s.221,240.

⁹⁰ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.165.

⁹¹ Saar, "Success, Protection and Grace", s.103.

⁹² Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.33.

⁹³ Swartz, "Ritual Procedures in Magical Texts from the Cairo Geniza", s.312.

⁹⁴ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00143/1>, 10.02.2016.

⁹⁵ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00019/1>, 10.02.2016.

düşmanı itaat ettirmek, bir adamı bir kadına âşık etmek, bütün ağrıları tedavi etmek, düşük yapmayı engellemek ve bir gelin için hazırlanmış amuletler bulunmaktadır. T-S K1.100⁹⁶ fragmanı ise Abu'l-Azz b. Baqa için hazırlanmış bir büyü metni olup insanları onun dükkânına çekmek amaçlanmıştır. Yırtık ve deliklerin bulunduğu kâğıdın üzerinde Arap harfleri gibi görülen büyü sembolleri ve kutularda büyü isimleri bulunur. T-S K1.24'teki⁹⁷ reçete ise bir evi yıkmak, bir kimseyi bulunduğu yerden veya dükkândan sürmek ve iki insan arasında nefrete sebep olmak gibi amaçlarla hazırlanmıştır. T-S K1.15⁹⁸ de doğumu kolaylaştırmak ve aşk için hazırlanan bir reçetedir.

T-S K1.165 fragmanı El'azar ha-Kohen b. Nathan ve b. Ganiyya'ya özellikle de al-Qadi Abu'l-Futüh b. Huriyya b. Abul-Fadl İsmail'in gözünde çekicilik ve zarafet katmak amacıyla hazırlanmış bir reçetedir. Kopyalayan kimsenin yanlışlıkla reçete başlıklarını da kopyalayarak birkaç farklı reçete kullandığı görülür. Metnin yazımında İbranice ve Aramice kullanılmıştır. Bazı büyü kelimelerinin üzerine noktalar konulurken bazıları çerçeve içine alınmıştır.⁹⁹

Geniza metinlerindeki büyüsel reçetelerde büyüünün bir özelliği olarak güçlü kutsal kitap figürleri veya meleklerden oluşabilen büyüsel isimler kullanılmış; bunlar çoğu zaman kutsal kitap ayetlerinin akronimi veya bir araya getirilmesiyle ve Yunanca kelimeler ve Tetragrammaton'un yer değiştirmesiyle oluşturulmuştur. MS TS K1.94'te Metatron'un* ve Peygamber Elijah/İlyas'ın isimleri, büyüsel isimler olarak kullanılmıştır.¹⁰⁰ Bunların dışında büyüsel uygulamaların çoğunda bireysel isimler ortaya çıkar. Bazen annenin ismi bir formülde listelenebilir, öyle ki Geniza formüllerinde annenin ismi sık sık kullanılır. Benzer şekillerde ve amaçlarda yapılmış diğer büyü örnekleri arasında yer alan düşmana karşı hazırlanan büyülerde açık bir şekilde meleklerden düşmanı kovması, hasta etmesi hatta içinde yanan bir ateşle onu öldürmesi istenir. Buradaki formüllerin içinde kişinin annesinin ismine yer verilir veya "N'nin oğlu N", veya "PN'nin oğlu/kızı PN" şeklinde ifadelerin geçtiği görülür.¹⁰¹ Farklı bir fragman olan T-S K1.29'da bir rüya ricası için, anne babanın isimleri silinerek tekrar yazılmıştır.¹⁰²

Sevgilinin kalbini kazanma, onu aşka düşürme amacıyla hazırlanan aşk büyüleri de yer almaktadır.¹⁰³ Kalbi açmak için verilen bir geniza metninde kötü niyetle kalbe ateş göndermek için bir fincanın üzerine üç kez "havdalah"

⁹⁶ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00100/1>, 10.02.2016.

⁹⁷ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00024/1>, 10.02.2016.

⁹⁸ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00015/1>, 10.02.2016.

⁹⁹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00165/1>, 10.02.2016.

* Yahudi mistiğinde en yüce meleğin adıdır. (Helmut Werner, Ezoterik Sözlük, Omega Yayınları, İstanbul 2005, s.538).

¹⁰⁰ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.177.

¹⁰¹ Saar, "Success, Protection and Grace", s.103; Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.176.

¹⁰² <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00029/1>.

¹⁰³ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.30,47.

denilerek içilmesi tavsiye edilmiştir.¹⁰⁴ Karı koca arasını yapmak amacıyla hazırlanan büyüler ve bazen de bu uygulamaları yerine getirmede şiirler kullanılır.* Karısı için bir koca tarafından hazırlanmış bu amulette MS TS K1.168,¹⁰⁵ amaç, karısının şefkatini geri kazanmak onu büyü işlerinden korumaktır. Kocası, karısının büyüden dolayı kendisinden uzaklaştığına açık bir şekilde inanır. TS K1.18/30 çocuk düşürmekten korunmak amacıyla yapılmıştır. T-S K1.18 Habiba bint Zuhra'nın çocuğu düşürmemesi ve bazı kadınsal meselelerdeki bozuklukları gidermek amacıyla hazırlanmış bir reçetedir.¹⁰⁶

Başka bir amulet de kötü büyü ve cadıya karşı koruyucu olarak müşterinin sağlığını korumak amacıyla hazırlanmıştır. Yine kötü büyü ve kötü komplolara karşı, vebalara ve kötü ruhlara karşı yapılması tavsiye edilen büyüsel uygulama detaylı bir şekilde TS K1.168'de anlatılır.¹⁰⁷ T-S K1.93 kurtuluş ve korunma için yazılmış bir dua içerir.¹⁰⁸ T-S K1.164 ise Mezmur 91'in ve kutsal kitap ayetlerinin bulunduğu bir amulet veya bir çocuğun yazma denemeleri yaptığı egzersiz kâğıdı olması muhtemel bir metindir.¹⁰⁹ Bazı metinlerin amulet olup olmadığıyla ilgili şüpheler bulunmaktadır T-S AS 117.99.¹¹⁰ T-S AS 188.94 ve T-S 8J41.9 ise belli bir yerin sakinleri için hazırlanmış bir koruyucu dua ve muska çeşididir ve İbranice, Judeo-Arabik olarak yazılmıştır.¹¹¹ T-S K1.140 da Maşliah ha-Kohen Ga'on b. Solomon Ga'on'u (Yeşiva'nın başı, ruhani lider (MS. 1127-1139) korumak ve onun politik düşmanlarını yok etmek için hazırlanmış bir amulettir.¹¹²

2.2. Büyüsel Metinlerin Cinlere Karşı Hazırlanması

Yukarıda verilen amaçların dışında karşımıza cin çağırma ve cinlerden faydalanma fragmanları da çıkmaktadır. Cinler fonksiyonlarına göre sınıflandırılarak cinlerin "çatı cinleri", "testi/sürahi cinleri", "takımyıldızı/burç cinleri", "palmiye ağacı cinleri" şeklinde türlerinden bahsedilir.¹¹³ Büyüsel literatürün iki türü olan hem Greko-Roman hem de Geniza metinlerinde büyüsel bir işlemi yerine getirebilmek için cinlerin gerekli olduğuna inanılır. Cinlerin yardımı olmaksızın ritüel amacıyla

¹⁰⁴ Mervin Meyer&Paul Mirecki, *Ancient Magic and Ritual Power*, (Brill Academic Publishers, Inc., Boston-Leiden, 2001), s.179.

* "Bir nehir gibi bütün gün ve bütün gece aksın, onun kalbi de ve Hibat Allah ibn Durra olarak bilinen Netael'den sonra ayaklar koşsun." (Bkz. Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.48.)

¹⁰⁵ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.176.

¹⁰⁶ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00018/1>, 10.02.2016.

¹⁰⁷ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.47.

¹⁰⁸ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00093/1>, 10.02.2016.

¹⁰⁹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00164/1>, 10.02.2016.

¹¹⁰ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-AS-00117-00099/1>, 10.02.2016.

¹¹¹ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-00008-J-00041-00009/1>, 10.02.2016.

¹¹² <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00140/1>, 10.02.2016.

¹¹³ I. L. Finkel&M. J. Geller, *Disease in Babylonia*, (Brill, Leiden-Boston, 2007), s.165; Outwaite& Bhayro, *From a Sacred Source*, s.70.

mimikleri hareket ettirerek ve kelimelerin ve hecelerin telaffuz edildiği büyüsel uygulamalar bulunmaktadır.¹¹⁴

Çoğu amuletlerin amacı müşteriden cinleri ve diğer kötü güçleri uzak tutmaktır.¹¹⁵ Bazı metinler cinleri uzakta tutmak için yalvarışları içerir ve diğerleri de müşteriye iyilik etmek veya onu korumaya yardım etmesi için, büyücünün isteğini yapması adına meleklerle yalvarır T-S AS 145.71.¹¹⁶ Yalvarma dualarını cinler ve melekler için talimatlar takip eder. Bu noktada doğüstü güçlerle söylesilir. Meleklerle çeşitli yollarla talimat verilir. Sık sık kutsal güçlerden iyilik ve sağlık gibi şeyler lütfetmesi ve sıklıkla cinlerin zarar vermesini engellemeleri istenir. Genellikle büyüsel metinlerde cinler hastalıkların sebebi olarak görülmüştür. Hem hastalıklardan iyileştirme veya korunmada hem de zararlara karşı korunmada cinler bedensel zararın sebebidirler.¹¹⁷ Geniza dokümanlarında epilepsi ve ilişkili hastalıklar, felç, akıl hastalıkları, deri hastalıkları cinlerin sebep olduğu hastalıklar arasındadır.¹¹⁸

Bazen müşteri adına meleklerin Tanrı'dan önce aracılık etmesi beklenilir. Tamamen Aramice yazılmış bir metinde reçetenin sonunda bir kimse tarafından kurbanı kötü cini göndermek için yapılması gerekenlerin anlatıldığı kısım yer alır.¹¹⁹

Kahire Geniza büyüsel metinlerin çoğunda melek ve cin isimlerine rastlanır T-S K1.107. Melek isimlerinden biri olan Samael ismi haftanın günlerine tahsis edilen meleklerin isminin bulunduğu listede karşımıza çıkar. Melek isimleri sık sık meleğin anahtar bir özelliğinden hareketle basit bir yolla türetilmiştir. Bu türetmeler Enoch ve diğer II. Tapınak döneminin kozmolojik ve apokaliptik metinlerinde bulunabilir.¹²⁰ Metinlerde Haniel, Hasdiel, Rahmiel gibi meleklerin yanında, T-S K2.7 fragmanındaki gibi Uriel, Rafael, Gabriel gibi melek isimleri, büyü kareleri ve Davud yıldızı de yer alır. Bunlar bazen az ya da çok güncel düzende bazen meleksel isimlerin bir listesiyle birlikte düzenlenir. Diğer durumda ise reçetelerin düzeni tamamen keyfidir.¹²¹

MS TS K1.18/30'da hastalık ve kötü talih için isimler kullanılarak doğrudan dua edilmektedir. Habibah bint Zuhra'nın cin çıkarma örneği olan aşağıdaki

¹¹⁴ Jonathan Lee Seidel, "Studies Ancient Jewish Magic", *Dissertation Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy*, University of California at Berkeley, 1996, s.171.

¹¹⁵ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah*, s.34.

¹¹⁶ Seidel, "Studies Ancient Jewish Magic," s.175; s.13; Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.169.

¹¹⁷ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah*, s.35.

¹¹⁸ Finkel& Geller, *Disease in Babylonia* s.172.

¹¹⁹ Bohak, "Reconstructing Jewish Magical Recipe Books from the Cairo Genizah", s.21.

¹²⁰ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah*, s.35-36.

¹²¹ Bohak, *Ancient Jewish Magic a History*, s.217; Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.177.

metinde cin Ashmedai'nin* adıyla tehdit edilir.

*"Sana yalvarıyor ve sana emrediyorum, Habibah bint Zuhra'nın bedeninden her çeşit kötü hastalıkları ve kötü ağrıları, bulantı ve dizanterinin, rahatsızlık, ağrı ve halsizliğin her çeşidini senin korktuğun, titrediğin el-Şaddai'nin adıyla, senin efendin el Michael'in⁺ adıyla ve senin kralın Ashmedai'nin adıyla seni yönetmek için görevlendirilenlerin hepsi adına bu kadını terk etmen, bırakman ve ondan gitmen için ve tekrar onun yakınına gelmemen için."*¹²²

Pasajın sonunda sadece cinlerin değil hastalıkların da Tanrı'dan korkması beklenir. Ashmedai, Yahudi geleneğinde cinlerin kralı ve Michael baş melek olarak bilinmesine rağmen pasajın Ashmedai ve Michael'i cinlerin efendisi olarak tanıtmaya dikkate değerdir.¹²³ Cinlere üç ismin hepsiyle yalvarılır. Burada melekler ve cinler doğrudan büyüünün ve özellikle kutsal isimlerin gücüyle zorlanmaktadır.

Bazı fragmanlar müşterinin bedeninden hastalık cinlerini çıkarmaya dair formüller verirken diğer bazıları özel tıbbi problemlerden bahseder. Büyüsel söz ve uygulamaların müşterinin sağlığını etkileyeceğine inanılmıştır. Cinlerden korununca hastalıklardan korunulacağı düşünülmüştür. Başka bir metinde cinlere Netanel'in ellerinden, ayaklarından bedeninden veya müşterinin 248 organından ayrılması için yalvarılır TS K1.168.¹²⁴ T-S K1.166 ise Judeo Arabic ve Aramice olarak Eliyahu b. Esther'i hastalıktan, cinlerden, kötü gözden korumak için hazırlanmıştır.¹²⁵ Bir yönetici için hazırlanan T-S K1.51 reçetesi ise cin çıkarma, denizde fırtınayı sakinleştirme, muhalif bir kimseyi susturma gibi amaçlara hizmet eder.¹²⁶ Bunun dışında ruhani varlıklardan, cinlere veya meleklerle -isimlerin uydurulmasıyla oluşturulan-, doğrudan definenin veya paranın yerinin sorulması şeklinde yapılan uygulamaları da görmek mümkündür. Bunlar varlıklara kayıp bir eşyanın

* Asmodeus olarak da bilinen bu varlığın kökeni Pers mitolojindeki yedi başmelekten biri olduğuna inanılan Ashmea'ya dayandırılır. Yahudiler daha sonra onu kendi mitolojilerine katmışlardır. Düşmüş meleklerin en kötüsü ve en önemlilerinden biri ve şehvet, kıskançlık, sinirlilik ve öç almayı yöneten bir baş cin olarak bilinir. Onun temel hedefi karı-koca arasını bozmak, yeni evlilikleri bitirmek ve kocayı karısını aldatmaya zorlamaktır. Genellikle insanların bedenini ele geçirmekle suçlanır (Detaylı bilgi için bkz. Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Angels*, s.53-55; Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Demons & Demonology*, (Newyork, United States: Facts on File Publishing, 2009), s.18).

⁺ Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam dinindeki (Mikail) en büyük ve en önemli meleklerden birine verilen isim.

¹²² Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.35.

Habibah bint Zuhra hakkında hazırlanan başka bir metinde ise MS TS 41.18/30'da "sana yalvarıyor ve sana emrediyorum, Zodyak'ın Koç burcunun bütün güç ve kuvvetiyle oluşması için, ağrı ve hastalıkları sebep olan ruhları engellemek için, Habibah bint Zuhra için, kralların kralından önce dilek ve duada onu temsil etmek için" denilmektedir (Detaylı bilgi için bkz. Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.38).

¹²³ Swartz, "Scribal Magic and Rhetoric", s.176.

¹²⁴ Schiffman& Swartz, *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Geniza*, s.47.

¹²⁵ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00166/1>, 10.02.2016.

¹²⁶ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00051/1>, 10.02.2016.

yerini söyletme amacıyla yapılan uygulamalardır.¹²⁷ T-S K1.148 fragmanı ise Masiah b. Şemah'dan dinar/para çalınmasını önlemek için hazırlanmış bir reçetedir.¹²⁸

Sonuç

X. ve XIII. yüzyıllara ait olan Kahire Genizaları, Yahudi topluluğunun o dönemdeki yaşamı hakkında önemli bilgi ve belgeler sunmaktadır. Aslında bir çöp veya atık olarak görülmüş olan depodaki malzemeler çoğu karanlık noktayı aydınlatmaktadır. Öyle ki kullanım dışı kutsal metinlerle aynı depoyu paylaşan Kahire Genizası büyüsel metinleri nüfuz ettiği alanlardan hareketle dönemin toplumsal sorunları ve ihtiyaçları hakkında fikir sahibi olunmasında bizlere yardımcı olmaktadır.

Burada dikkat çeken bir husus büyüsel metinlerin hazırlanmasında farklı prosedürlere riayet edilmesinin gerekli görülmesidir. Büyüsel formüllerin istenildiği şekilde yerine getirilmesi gerekir ki formül etkili olabilsin. Bunun için de metinlerin yazılması için uygun zamanı seçmek önemlidir. Büyüsel metinler daha çok tek yaprak kağıtlara, parşömen ve metallerin yanı sıra giyilmiş elbiseler üzerine de yazılmışlardır. Metinlerin yazılmasında tercih edilen dil daha çok Judeo-Arabîc'tir. Bunun yanında İbranice, Aramice, Arapça, Farsça, İspanyolca, Yunanca, Kıptice dillerinde metinler de yer almaktadır. Metinlerde farklı dillerin kullanımı bölgenin farklı kültürel etkilere açık olduğunu da göstermektedir. Büyüsel formüller genellikle hayatın hemen hemen her alanına müdahale edebilmek amacıyla hazırlanırlar. Kahire Genizası büyüsel metinlerinin de benzer amaçlarda hazırlandığı görülmektedir.

Fragmanlara bakıldığı zaman kullanılan malzemeler, hazırlanan büyüsel nesnelerin kullanılma şekli, astrolojik bilgilerin verilmesi, kutsal kabul edilen metinlerin büyülerde kullanılması, uygulamaları yerine getirme yöntemleri, büyüünün sonlandırılmasında kullanılan kalıp ifadeler, büyülerin yapılma amaçları, kelime ve cümlelerin ezberlenmesi, tekrarların yapılmasının tavsiye edilmesi, büyü uygulamalarında geçen tanrı ve ruhsal varlıkların isimlerindeki benzerlikler, müşterinin isminin yazılma şekli olan "falanın oğlu/kızı falan" şeklindeki ifadelerin yer alması, cinlere yalvarma ve cinlerin bedenden çıkartılarak hastaların tedavi edilmesi şeklindeki usullerin günümüzdeki büyü uygulamalarında da yer aldığı dikkati çekmektedir. Bu fragmanlarda yer alan büyü örneklerinin detaylı bir şekilde incelenerek kültürler arası büyü örneklerinin kıyaslanabilmesi için farklı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönüyle de Geniza metinleri araştırmaya ve araştırmacılara açıktır.

¹²⁷ Bohak&Hariri&Shaked, "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", s.307.

¹²⁸ <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-TS-K-00001-00148/1>, 10.02.2016.

Kaynakça

Arslantaş, Nuh. *İslam Dünyasında İktisadi ve İlmi Hayatta Yahudiler, Abbasi ve Fatımiler Dönemi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV, 2009.

-----, *İslam Toplumunda Yahudiler*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.

Bohak, Gideon & Hariri, Yuval & Shaked, Shaul. "Continuity and Innovation in the Magical Tradition", Vol.15, Brill, 2011.

Bohak, Gideon. "Reconstructing Jewish Macigal Recipe Books from the Cairo Genizah", *Ginzei Qedem*, 2005, pp.9-25.

-----, *Ancient Jewish Magic a History*, UK: Cambridge University Press, 2008.

Cohen, Mark R. Goitein, Magic and the Geniza, *Jewish Studies Quarterly*, Vol.13, No.4 (2006), pp.294-304.

-----, *The Voice of the Poor in the Middle Ages An Anthology of Documents from the Cairo Geniza*, United States of America: Princeton University Press, 2005.

Davies, Owen. *Grimoires a History of Magic Books*, New York: Oxford University Press, 2009.

Ebied, R.Y. & Young, M.J.L. "A Fragment of a Magic Alphabet from the Cairo Genizah", *Franz Steiner Verlag, Sudhoffs Archiv*, Bd.58, H.4 (1974 4. Quartal), pp. 404-408.

Farsi, Moşe. *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, Bamidbar*, İstanbul: Gözlem Basın Gazetecilik Basın ve Yayın, 2007.

-----, *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, Devarim*, İstanbul: Gözlem Basın Gazetecilik Basın ve Yayın, 2009.

Finkel, I. L. & Geller, M. J. *Disease in Babylonia*, Brill, Leiden-Boston, 2007.

Goitein, S.D. *A Mediterranean Society The Jewish Communities of the World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, Volume II, The Community, University of California Press, 1999, https://books.google.com.tr/books?id=OH3BHOUlNpsC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

-----, The Cairo Geniza as a Source for the History of Muslim Civilisation, *Studia Islamica*, No.3 (1955), pp.75-91.

-----, The Documents of the Cairo Geniza as a Source for Mediterranean Social History, *Journal of the American Oriental Society*, Vol.80, No.2 (Apr.-Jun., 1960), pp.91-100.

Goldstein, Bernard R. & Pingree, David. "Horoscopes from the Cairo Geniza", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 36, No.2, (Apr., 1977), pp. 113-144.

Gottheil, Richard J. H. "A Fragment on Astrology from the Genizah", *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 47, (1927), pp. 302-310.

- Greenfield, J. C. & Sokoloff, M. "Astrological and Related Omen Texts in Jewish Palestinian Aramaic", The University of Chicago Press, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol.48, No.3 (Jul., 1989), pp.201-214.
- Guiley, Rosemary Ellen. "The Encyclopedia of Angels", Newyork, United States: 2nd Ed, Infabase Publishing, 2004.
- , "The Encyclopedia of Demons&Demonology", Newyork, United States: Facts on File Publishing, 2009.
- <http://cudl.lib.cam.ac.uk/collections/genizah#2>. 10.02.2016.
- Johnson, Paul. *Yahudi Tarihi*, Çev: Filiz Orman, İstanbul: Pozitif Yayınları, (ty).
- Karesh, Sara & Hurvitz, Mitchell M. "Genizah", *Encyclopedia of Judaism*, United States of America: Infobase Publishing, 2006.
- Küçükler, Ali & İçen, Hüseyin. *The Studies on the Hebrew Language/İbrani Dili Üzerine Araştırmalar*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- Lev, Efraim. & Amar, Zohar. *Practical Materia Medica of the Medieval Eastern Mediterranean According to the Cairo Genizah*, Brill, Leiden-Boston, 2008.
- Marx, Alexander. "The Importance of the Geniza for Jewish History", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, Vol.16, (1946-1947), pp. 183-204.
- Meri, Josef W. "Genizah", *Medieval Islamic Civilization, an Encyclopedia*, Volume I, A-K Index, Routledge, New York-London 2006.
- Meyer, Mervin & Mirecki, Paul. *Ancient Magic and Ritual Power*, Brill Academic Publishers, Boston-Leiden, 2001.
- Outwaite, B.M. & Bhayro, S.B. *From a Sacred Source: Geniza Studies in Honour of Professor Stefan C. Reif*, Brill, Cambridge Genizah Studies Series, Volume I, Leiden, The Netherlands, 2011.
- Saar, Ortal-Paz. "Success, Protection and Grace: Three Fragments of a Personalized Magical Handbook", *Ginzei Qedem* 3 (2007), pp.101-135.
- Schafer, Peter & Kippenberg, Hans G. *Envisioning Magic*, A Princeton Seminar and Symposium, Brill, Leiden-New York-Köln 1997.
- Schiffman, Lawrence H. & Swartz, Michael D. *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah Selected Texts from Tylor-Schechter Box K1*, England: Sheffield Academic Press, 1992.
- Seidel, Jonathan Lee. "Studies Ancient Jewish Magic", *Dissertation Submitted in Partial Satisfaction of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy*, University of California at Berkeley, 1996.
- Shaked, Shaul. *Officina Magica, Essays on the Practise of Magic in Antiquity*, Brill, Leiden-Boston 2005.

Swartz, Michael D. "Ritual Procedures in Magical Texts from the Cairo Genizah", *Jewish Studies Quarterly*, Vol. 13, No.4 (2006), pp. 305-318,

-----, "Scribal Magic and Rhetoric: Formal Patterns in Medieval Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah", *The Harvard Theological Review*, Vol.83, No.2, (Apr., 1990), pp. 163-180.

Werblowsky, R.J. & Wigoder, Geoffrey. "The Oxford Dictionary of the Jewish Religion", Oxford University Press, New York, Oxford 1997.

Werner, Helmut. *Ezoterik Sözlük*, İstanbul: Omega Yayınları, 2005.

Yahudilikte Kavram ve Değerler, Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1996.

